

Academische filosofie = publieksfilosofie?

Fleur Jongepier & Sem de Maagt

ANTW 108 (2): 239–243

DOI: 10.5117/ANTW2016.2.JONG

Met het schaamrood op de kaken moeten we eerlijk toegeven dat ook wij ons wel eens schuldig hebben gemaakt aan het ridiculiseren van publieksfilosofie zonder ons er echt goed in te hebben verdiept. Annemarie Kalis bekritiseert in haar scherpe en amusante essay ‘Hoe zaagt men van dik hout planken?’ terecht deze gemakzuchtige neiging en ze nodigt ons aan de hand van een verhelderende analogie uit om beter na te denken over de vraag wat eigenlijk goede filosofie is, en wat de relatie is tussen (goede) academische filosofie en (goede) publieksfilosofie. Kalis’ grote verdienste is dat ze de discussie over de relatie tussen academische filosofie en publieksfilosofie op een hoger niveau weet te brengen.

In deze korte reactie gaan we in op Kalis’ positieve voorstel over de relatie tussen academische filosofie en publieksfilosofie. Er zijn twee manieren om Kalis’ voorstel te lezen. Een gematigde lezing van haar voorstel is dat academisch filosofen wat meer hun best zouden moeten doen om hun filosofie toegankelijk te maken voor een breder publiek. Hier zijn wij het volmondig mee eens. Dit was voor ons dan ook de hoofdreden om samen met een aantal andere collega’s de filosofieblog *Bij Nader Inzien* op te richten.¹ Er is echter ook een radicalere lezing van haar voorstel mogelijk, namelijk om de academische filosofie te ‘transformeren’ in publieksfilosofie; in filosofie die toegankelijk is voor een ‘breder publiek’.

Wij denken dat Kalis hier te snel gaat. Ja, Kalis heeft gelijk dat de kwaliteitseisen voor goede publieksfilosofie grotendeels gelijk zijn aan de kwaliteitseisen voor goede academische filosofie. Maar, nee, dit betekent nog niet dat er geen onderscheid meer bestaat (en zou moeten bestaan) tussen academische filosofie en publieksfilosofie.

1 Te vinden op www.bijnaderinzien.org

1 Academische spelletjes

Publieksfilosofie wordt doorgaans begrepen als filosofie die toegankelijk wordt gemaakt voor een breder (niet-filosofisch) publiek. Een impliciete aanname van een dergelijke taakbeschrijving van de publieksfilosofie, merkt Kalis terecht op, is dat de academische filosofie zelf kennelijk *niet* toegankelijk is voor iedereen. Kalis: 'Om de filosofie toegankelijk te maken is immers een aparte discipline nodig. Naar mijn idee spreekt hier een misvormd idee van academische filosofie uit.' (Kalis: 234)

De belangrijkste reden waarom Kalis denkt dat hier een misvormd idee van academische filosofie uit spreekt is dat ze vindt dat filosofie principieel toegankelijk moet zijn (of het nu publieksfilosofie of academische filosofie is): 'het bestaansrecht van filosofische ideeën en theorieën [hangt] tenminste gedeeltelijk af [...] van de vraag of ze aan anderen kunnen worden overgebracht. Een filosoof die een niet-communiceerbare theorie ontwikkelt, is vergelijkbaar met een architect die een woongebouw ontwerpt zonder toegangsdeur.' (Kalis: 235)

Sommige debatten in de academische filosofie hebben inderdaad de neiging om vooral een intern spelletje te worden waarvan het vanaf de buitenkant zelfs voor mede-academisch filosofen niet meer duidelijk is waar het precies om gaat. Dit lijkt een fundamenteel probleem te zijn van de huidige academische filosofie waar het belangrijkste succescriterium het aantal publicaties in toptijdschriften is. Wij hebben, net zoals Kalis trouwens, niets tegen publiceren in toptijdschriften maar wel tegen de uitwassen van deze publicatiecultuur. Om één anekdote te noemen: tijdens een conferentie-diner vertelde een Amerikaanse promovendus aan een Ivy League University dat zijn promotor hem het advies gaf om papers in de toptijdschriften te scannen op zinnen die beginnen met 'Obviously' of 'Evidently' om vervolgens een paper te schrijven waarin hij zou laten zien dat een bepaalde aanname minder 'obvious' is dan de auteur beweerde. Academische filosofie als intellectueel spelletje.

De naar-binnen-gekeerde academische filosofie, stelt Kalis, is precies wat de huidige academische filosofie voor niet-ingewijden onbegrijpelijk maakt. Academisch filosofen zouden zich 'in hun werk niet primair moeten verhouden tot andere academisch filosofen, maar tot de wereld.' (Kalis: 235) En dit betekent volgens Kalis dat academische filosofie zou moeten transformeren in publieksfilosofie.

2 Je tot de wereld verhouden

De vraag is: wanneer is (academische) filosofie toegankelijk en gericht op 'de wereld'? En waarom is filosofie die tot de wereld is gericht per definitie publiekfilosofie? Het idee dat filosofie toegankelijk moet zijn en gericht op de wereld is ambigu en Kalis maakt niet duidelijk wat ze er precies mee bedoelt.

Eén mogelijke interpretatie is dat toegankelijkheid betekent dat een theorie in principe *communicabel* zou moeten zijn (dit is hoe Kalis het idee van toegankelijkheid in eerste instantie lijkt te definiëren). Maar zelfs de filosofische spelletjes zoals hierboven besproken zijn 'in principe' communicabel. Een obscuur of in zichzelf gekeerd debat is geen gebouw zonder toegangsdeur; het is een heel klein gebouw met een moeilijk te vinden deur. Dat kun je wellicht matige architectuur vinden, maar voor dat oordeel is meer nodig dan het criterium dat een theorie 'in principe communicabel' moet zijn.

Je tot de wereld verhouden kan echter ook betekenen dat filosofen zich tot de sociale wereld moeten richten, tot andere personen dus, ook niet-filosofen. De vraag is wie in dit geval ons publiek is. Als je onderzoek daadwerkelijk voor *iedereen* toegankelijk moet zijn (en we ons dus niet op arbitraire gronden beperken tot, bijvoorbeeld, de lezers van kwaliteitskranten) dan lijkt er weinig filosofie te zijn die op dit moment aan dit criterium voldoet. Zelfs van de publieksfilosofie die Kalis in haar essay noemt zou je je af kunnen vragen of deze voor iedereen – of de meeste mensen – toegankelijk is. Of zijn wij hier te pessimistisch over?

Kalis lijkt in ieder geval zelf ook toe te geven dat de soep wellicht minder heet gegeten moet worden dan hij wordt opgediend: 'natuurlijk zijn er filosofische ideeën, kwesties en theorieën die zo complex en/of technisch van aard zijn dat het niet mogelijk is om ze uit te leggen aan een breed publiek zonder voorkennis'. (Kalis: 235) Maar kan niet elke academisch filosoof zeggen dat de materie te complex of te technisch van aard is om uit te kunnen leggen aan zijn of haar oom of tante? De vraag is dus of de genoemde uitzonderingsclausule niet van toepassing is op bijna alle academische filosofie.

Kalis beroept zich echter ook nog op een ander idee van wat filosofie ontoegankelijk maakt: 'academisch filosofen zouden zich veel meer op de wereld moeten richten, en op de filosofische problemen die zich in die wereld voortdurend aan ons opdringen.' (Kalis: 237) Het probleem is dus niet zozeer dat filosofische discussies ontoegankelijk zijn voor niet-inge-wijden maar dat ze simpelweg *nergens over gaan*.

Maar het moge duidelijk zijn dat dit criterium een substantieel idee van goede filosofie veronderstelt. En laat dit nu precies iets zijn waar Kalis verre van wil blijven. En terecht: wat eigenlijk goede filosofie is, is zelf onderwerp van de filosofie en kan niet gebruikt worden als een oncontroversieel criterium om iets te zeggen over de relatie tussen academische filosofie en publieksfilosofie.

Kortom, het idee van toegankelijkheid dat Kalis voorstelt lijkt dus ofwel te zwak te zijn (ieder onderzoek is in principe toegankelijk, het ligt er slechts aan wie het publiek is), ofwel te sterk (sluit de meeste filosofie uit), ofwel controversieel omdat het een substantieel idee van 'goede filosofie' moet veronderstellen.

Wij denken daarom dat het goed is om een aantal zaken te scheiden. Ten eerste, moeten we een discussie voeren over de vraag wat eigenlijk goede filosofie is. Ten tweede moeten we ons afvragen wat eigenlijk het *doelpubliek* is voor respectievelijk de academische filosofie en de publieksfilosofie. Ten slotte moeten we ons afvragen wat de implicaties zijn van deze overwegingen voor het werk van individuele onderzoekers. Stel dat we vinden dat de academische filosofie inderdaad toegankelijker moet worden gemaakt voor een breder publiek, betekent dit dan dat elke individuele onderzoeker populair filosofische boeken of blogposts moet gaan schrijven? Of kan dit beter op niveau van een filosofische discipline of onderzoeksgroep worden georganiseerd?

Het moge duidelijk zijn dat deze vragen niet onafhankelijk van elkaar beantwoord kunnen worden. Maar dit betekent nog niet dat we, zoals Kalis, met de hamer van toegankelijkheid alle drie de noten tegelijk moeten kraken.

3 Het einde van de academische filosofie?

Als de academische filosofie aan toegankelijkheid wint, dan 'is er geen publieksfilosofie meer nodig,' zo stelt Kalis aan het eind van haar essay. Kalis' mes lijkt echter aan twee kanten te snijden. Als academische filosofie toegankelijker wordt, dan is er inderdaad geen publieksfilosofie meer nodig. Maar als publieksfilosofie filosofischer wordt, dan is er ook geen academische filosofie meer nodig. Kortom, Kalis ondergraaft hiermee mogelijk het bestaansrecht van de academische filosofie. Waarom zouden we met belastinggeld filosofen onderhouden als we *De Maand van de Filosofie*, *Filosofie Magazine* en *Boom Filosofie* al hebben? Gegeven de politieke dimensie van deze discussie lijkt het ons extra belangrijk om terughoudend

te zijn met radicale conclusies over de relatie tussen academische filosofie en publieksfilosofie.

Rest de vraag: wat is dan het verschil tussen academische filosofie en publieksfilosofie? Het antwoord op deze vraag is volgens ons eigenlijk misleidend simpel: het belangrijkste verschil is het doelpubliek en de kennis die je kunt veronderstellen bij dat publiek. Je onderzoek toegankelijk maken voor een filosoof binnen je vakgebied is iets anders dan je onderzoek toegankelijk maken voor een filosoof buiten je vakgebied; je onderzoek toegankelijk maken voor de gemiddelde *NRC*- of *Correspondent* lezer is weer iets anders dan je onderzoek toegankelijk maken aan de gemiddelde Nederlander. Dit betekent niet dat de aard en de inhoud van deze activiteiten fundamenteel anders is, maar wel dat er verschillende manieren zijn om een filosofisch idee te communiceren, afhankelijk van de voorkennis van je publiek.

Er spreekt volgens ons dan ook helemaal geen ‘misvormd idee’ van de academische filosofie uit de behoefte om twee aparte disciplines te hebben, de academische en de publieksfilosofie. Het gevaar ontstaat pas als de academische filosoof denkt dat er maar één discipline bestaat: de academie.

Over de auteurs

Fleur Jongepier is bezig met een proefschrift over de mogelijkhedenvoorwaarden voor zelfkennis aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Haar twee meest recente publicaties gaan over zelfkennis in psychotherapie (*Philosophy, Psychiatry & Psychology*) en zelfregulatie (*The Review of Philosophy and Psychology*). Ze is mede-oprichter en blogger op *Bij Nader Inzien* en ze schrijft samen met Sem de Maagt en Leon de Bruin een boek over het zelf (te verschijnen bij uitgeverij *Boom*) dat in de periode 2018-2021 als Havo-eindexamenboek zal worden gebruikt.

Sem de Maagt is promovendus ethiek en politieke filosofie aan de Universiteit Utrecht. Hij schrijft een proefschrift over het Kantiaans constructivisme en hij heeft onder andere gepubliceerd over de rol van ideeën over de menselijke natuur in de normatieve politieke theorie (in *Canadian Journal of Philosophy*) en de methode van het reflectief equilibrium (verschijnt in *Inquiry*). Hij mede-oprichter en blogger op *Bij Nader Inzien* en hij schrijft samen met Fleur Jongepier en Leon de Bruin een boek over het zelf (te verschijnen bij uitgeverij *Boom*) dat in de periode 2018-2021 als Havo-eindexamenboek zal worden gebruikt.

